

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΥΣΤΕΡΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Η' εξάμηνο

Γενική εισαγωγή

διδ.: Κ. Χρυσόγελος

Γενικό ιστορικό διάγραμμα

1. Αυτοκρατορία της Νίκαιας (1204-1261)

(από τον Θεόδωρο Β΄ Λάσκαρι στον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο)

2. Δυναστεία Παλαιολόγων (1261-1453)

α) **Μιχαήλ Η΄** (1261-1282): Προσπάθεια για ένωση Εκκλησιών (Σύνοδος της Λυών)

β) **Ανδρόνικος Β΄** (1282-1328) και **Ανδρόνικος Γ΄** (1328-1341): Εμφύλιος (1321-1328)

γ) **Ιωάννης Ε΄, Ιωάννης Στ΄ Καντακουζηνός, Ανδρόνικος Δ΄ και Ιωάννης Ζ΄** (1341-1391): Εμφύλιοι (κίνημα ζηλωτών, Παλαμισμός, ο βυζαντινός βασιλεύς υποτελής του σουλτάνου)

δ) **Μανουήλ Β΄** (1391-1425) και **Ιωάννης Η΄** (1425-1448): Ένωση Εκκλησιών (Σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας 1438-9)

ε) **Κωνσταντίνος ΙΑ΄** (1448-1453): Δεσπότης του Μυστρά, τελευταίος αυτοκράτορας του Βυζαντίου. (β΄ άλωση: 29/5/1453)

Αυτοκράτορες της ύστερης περιόδου (1259-1453)

1. **Μιχαήλ Η΄**
2. **Ανδρόνικος Β΄** (γιος Μιχαήλ Η΄)
3. **Ανδρόνικος Γ΄** (εγγονός Ανδρόνικου Β΄)
4. **Ιωάννης Ε΄** (γιος Ανδρόνικου Γ΄)
5. **Ιωάννης Στ΄** Καντακουζηνός
6. **Ανδρόνικος Δ΄** (γιος Ιωάννης Ε΄)
7. **Ιωάννης Ζ΄** (γιος Ανδρόνικου Δ΄)
8. **Μανουήλ Β΄** (γιος Ιωάννη Ε΄, αδελφός Ανδρόνικου Δ΄)
9. **Ιωάννης Η΄** (γιος Μανουήλ Β΄, αδελφός Κωνσταντίνου ΙΑ΄)
10. **Κωνσταντίνος ΙΑ΄** (γιος Μανουήλ Β΄, αδελφός Ιωάννη Η΄)

Για να λυθεί μια παρεξήγηση

Ιωάννης Καντακουζηνός

Κωνσταντίνος Κατακουζηνός

Χαρακτηριστικά περιόδου

- **Εξωτερικό:** Επέλαση Τούρκων, Βούλγαροι, Σέρβοι | Άνοδος Δύσης.
- **Εσωτερικό:** Εμφύλιοι, διαίρεση, διαρκής συρρίκνωση αυτοκρατορίας.
- **Οικονομία-κοινωνία:** Ανάδυση μεγαλογαιοκτημόνων, ανάδειξη κοινωνικών διαφορών (εμφύλιοι δεκαετιών 1340 και 1350) | Ο όλο και σημαντικότερος ρόλος του Δεσποτάτου του Μυστρά (1259-1460).
- **Πολιτισμός:** «Παλαιολόγεια Αναγέννηση»: Αντιγραφές κειμένων (Πλανούδειος ανθολογία), ακμή ζωγραφικής (Μακεδονική σχολή = Μανουήλ Πανσέληνος), σκληροπυρηνικός αττικισμός και ευρύτερα βαθύς κλασικισμός στη λογοτεχνία.
- **Λογοτεχνία:** 1) «Εξωστρέφεια» παλαιολόγιας περιόδου: Οι αντιγραφείς δηλώνουν το όνομά τους. Η επανεμφάνιση του είδους της αυτοβιογραφίας (Νικηφόρος Βλεμμύδης, Γρηγόριος Κύπρου, αυτοκράτορας Μιχαήλ Η΄, η ιστορία του Ιωάννη Στ΄ με στοιχεία αυτοβιογραφίας). 2) Το δίπολο κλασικισμού-δημώδους γραμματείας (ο αυτοβιογραφούμενος Στέφανος Σαχλίκης).
- **Το παράδοξο:** «Αναγέννηση», «εξωστρέφεια» μέσα στα χαλάσματα.
- **Ιδεολογία και αυτοπροσδιορισμός:** Η επανεμφάνιση της «ελληνικής» συνείδησης: Το παιχνίδι των όρων.

Αναγέννηση και εξωστρέφεια μέσα στα χαλάσματα:
Κ. Π. Καβάφης, *Βυζαντινός Άρχων, εξόριστος, στιχουργών* (1921)

Οι ελαφροί ας με λένουν ελαφρόν.
Στα σοβαρά πράγματα ήμουν πάντοτε
επιμελέστατος. Και θα επιμείνω,
ότι κανείς καλλίτερά μου δεν γνωρίζει
Πατέρας ή Γραφάς, ή τους Κανόνας των Συνόδων.
Εις κάθε αμφιβολίαν του ο Βοτανειάτης,
εις κάθε δυσκολίαν στα εκκλησιαστικά,
εμένα συμβουλεύονταν, εμένα πρώτον.
Αλλά εξόριστος εδώ (να όψεται η κακεντρεχής
Ειρήνη Δούκαινα), και δεινώς ανιών,
ουδόλως άτοπον είναι να διασκεδάζω
εξάστιχα κι οκτάστιχα ποιών—
να διασκεδάζω με μυθολογήματα
Ερμού, και Απόλλωνος, και Διονύσου,
ή ηρώων της Θεσσαλίας και της Πελοποννήσου·
και να συνθέτω ιάμβους ορθοτάτους,
όπως —θα μ' επιτρέψετε να πω— οι λόγιοι
της Κωνσταντινουπόλεως δεν ξέρουν να συνθέσουν.
Αυτή η ορθότης, πιθανόν, είν' η αιτία της μομφής.

Ζωγραφική: Η μακεδονική σχολή (Μανουήλ Πανσέληνος)

Περιεχόμενο μαθήματος: Ο κύκλος των αλώσεων

1. Νικήτας Χωνιάτης: Θρήνος για την πρώτη άλωση (αρχές 13^{ου} αι.)
2. Διαθήκη πατριάρχη Αρσενίου Αυτωρειανού (μέσα 13^{ου} αι.) → Ποίημα άνοιξης Αρσενίου (13^{ος} αι.;
3. Μιχαήλ Η', αυτοβιογραφία (τέλη 13^{ου} αι.)
4. Ιστορία Καντακουζηνού: Πώς πυροδοτήθηκε ο εμφύλιο πόλεμος μεταξύ των δύο Ανδρονίκων (1321-1328)
5. Το κίνημα των «Ζηλωτών» μέσα από τη ματιά δύο αντιπάλων
(Γρηγοράς-Καντακουζηνός, δεκαετία 1340)
6. Αλέξιος Μακρεμβολίτης, *Διάλογος πλουσίων και πενήτων* (μέσα 14^{ου} αι.): Κοινωνικές διαφορές και αναταραχές
7. Στέφανος Σαχλίκης: δημόδης αυτοβιογραφικός ποιητικός λόγος στην Κρήτη (α' μισό 14^{ου} αι.)
8. Η ευάλωτη Κωνσταντινούπολη: Πολιορκία (1422) και κατάκτηση (1453) μέσα από τις πηγές
(Κανανός, ιστορικοί της Αλώσεως)